

Kultúrne dedičstvo mesta Skalica

Miroslava Valková

Abstrakt: Príspevok sa venuje problematike územného rozvoja mesta Skalice v kontexte ochrany a zveľaďovania jej bohatého kultúrneho dedičstva. Poukazuje na to, že dobre manažovaný územný rozvoj mesta sa dokáže v kontexte zvládnutého územného plánovania vyrovnať aj s touto neľahkou otázkou.

Kľúčové slová: Skalica – kultúrne dedičstvo – územné plánovanie.

Cultural Heritage of Skalica

Abstract: The paper is related to the issue of territorial development of the city of Skalica in the context of protection and enhancement of its rich cultural heritage. It points out that well-managed territorial development of the city can cope with this difficult issue in the context of mastered urban planning.

Key words: Skalica – cultural heritage – urban planning.

1. KULTÚRNE DEDIČSTVO MESTA SKALICE

Čo tvorí kultúrne dedičstvo nášho mesta? Trdelník, typická výšivka, kroj, literárne a výtvarné diela, architektúra, objekty, vnímame tak aj jeho územie v širších súvislostiach, či „.... *Enem pro nás a pro naše deti...*“.

2. KULTÚRNE DEDIČSTVO Z POHLADU ROZVOJA ÚZEMIA OD DÔB DÁVNO MINULÝCH, CEZ 20. STOROČIE AŽ PO DNEŠOK

Úplne prvé stopy osídlenia územia Skalice sa datujú do dôb neolitu s pokračovaním v dobe bronzovej, železnej, laténskej a rímskej. Z uvedených čias pochádza niekoľko archeologických nálezov a kostrových pohrebísk. Prvé kompaktné osídlenie však z pohľadu územného rozvoja vo vzťahu k jestvujúcej urbanistickej štruktúre datujeme do 12. storočia – románska dedina na návrší hradiska s prvou časťou stavby Rotundy Sv. Juraja. Tradícia do tohto priestoru (areál súčasnej Kalvárie) umiestňuje hrad, preto názov Hradisko a Podhradie [1, 2].

Zo začiatku nasledujúceho storočia už pochádza aj najstaršia stredoveká písomná zmienka o meste Skalica a to z roku 1217¹, kedy Skalica niesla v listine zachytený názov *Zakolcha*.² Následne sa v západnej časti územia skalického chotára vytvorila prvá vinohradnícka osada, ležiaca na trase medzinárodnej obchodnej cesty zvanej Česká cesta, vedúcej z územia Moravy, resp. Čiech do Uhorska. V tomto priestore sa eviduje aj prvý urbánny rozvoj, ktorý v 14. storočí pokračoval vývojom trhovej osady do priestoru súčasného námestia. Zaujímavosťou je, že obe tieto stredoveké sídelné jednotky fungovali právne samostatne až do doby, keď z nich v roku 1372 vzniklo mesto, t. j., keď sa Skalica pred 650 rokmi stala slobodným kráľovským mestom. Výstavba prvého farského kostola tejto trhovej osady sa začala už v prvej polovici 14. storočia, ešte v období pred povýšením Skalice na mesto [1, 2, 3, 4].

1 Pred piatimi rokmi sme v Skalici oslavovali 800. výročie prvej písomnej zmienky.

2 Takto v hungarizovanej forme *Zakolcha* názov budúceho mesta zachytil neznámy pisár uhorskej kráľovskej kancelárie, ktorý napísal uvedenú kráľovskú istinu z roku 1217. Bolo to v súlade s dobovou praxou kancelárie, ktorá geografické názvy často pomaďarčovala. Neznamená to však, že vzhľadom na jazykovú skladbu domáceho obyvateľstva bol tento tvar názvu budúceho mesta v praxi prevažujúci.

V dôsledku povýšenia Skalice na slobodné kráľovské mesto už čoskoro začala aj výstavba z dnešného pohľadu najfascinujúcejšej stavby, a to výstavba stredovekého mestského opevnenia. Prečo hovorím o fascinujúcej stavbe? Asi ani nejde tak o význam hradieb v čase ich vzniku, kedy tieto okrem ochrannej funkcie boli i vymedzením priestoru pre výstavbu pre ďalšie obdobie. Ide skôr o skutočnosť, v akom výraznom rozsahu sú hradby v mesta Skalica dodnes zachované a akým fascinujúcim spôsobom boli zakomponované do samotnej zástavby mesta v následných rokoch, resp. stáročiach.

Súčasťou skalického mestského opevnenia sú aj štyri mestské brány, ktoré sú samozrejme spojnicami hlavného komunikačného systému prechádzajúceho stredom vznikajúceho námestia (ulica Kráľovská, Štefánikova) a nadväznej uličnej siete – najmä zástavba Potočnej ulice a časti pod Rotundou. Samotná výstavba hradieb bola aj impulzom vzniku zástavby s parceláciou charakteristickou pre dané obdobie.

Obr. 1: Rotunda sv. Juraja v Skalici. Zdroj: autorka

V rokoch 1432-1434 bola v meste umiestnená husitská posádka a Skalica sa stala dôležitou základňou pre husitské výpravy. Prítomnosť husitov mala značný význam pre ďalší kultúrny vývoj mesta. V roku 1442 sa tu usadili františkáni a vybudovali tu svoj konvent. Prílev českých utečencov nastal najmä po bielohorskej bitke. Po roku 1620 zostala Skalica trvale slobodným kráľovským mestom [1, 2, 3, 4, 5].

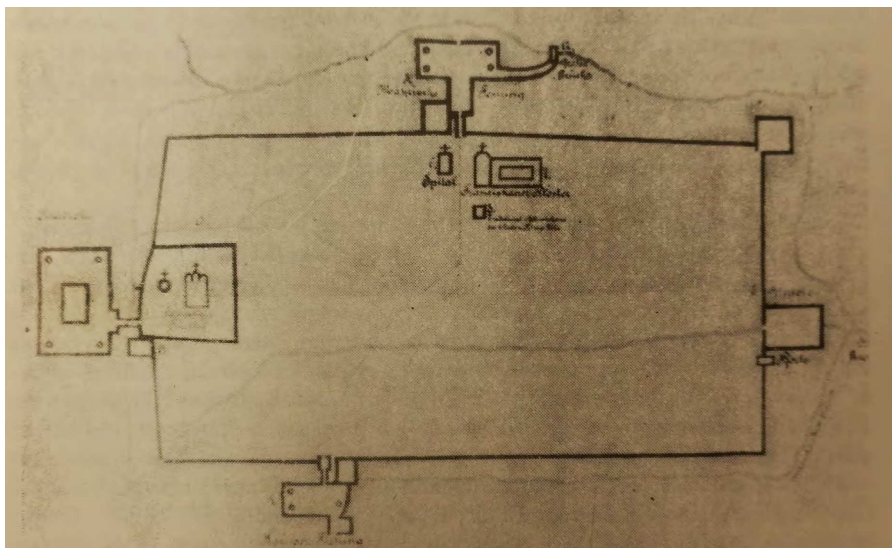
Postupne vzniká zástavba, ktorá dala základ dnešnému centrálnemu priestoru mesta Skalice, a ktorú máme v mestskom priestore zadefinovanú ako *Pamiatkovú zónu Skalica*. Po výstavbe Farského kostola a Kláštora Františkánov nasledovala rovnako ešte v stredovekom období výstavba neďalekého špitála s kostolom sv. Alžbety Uhorskej, početných meštianskych domov, školy, fary a rozvoj ďalšieho uličného systému.

Zásadnejšia prestavba mesta Skalice nastala v prvej polovici 17. storočia po viacerých ničivých požiaroch, ktoré zničili časť staršej výstavby, najmä pôvodné meštianske domy so slamenými strechami.³ V tomto období vzniká charakteristická zástavba domov remeselníkov a vinohradníkov s jedným podlažím, priechodom od dvora a s hospodárskymi budovami na opačnej strane úzkej, dlhej parcely. Popri zástavbe klasických obytných domov vznikajú i výrazné stavebné objekty pavlínskeho a jezuitskeho rádu, neskôr aj kláštor Milosrdných a evanjelický kostol [2, 3, 4, 5].

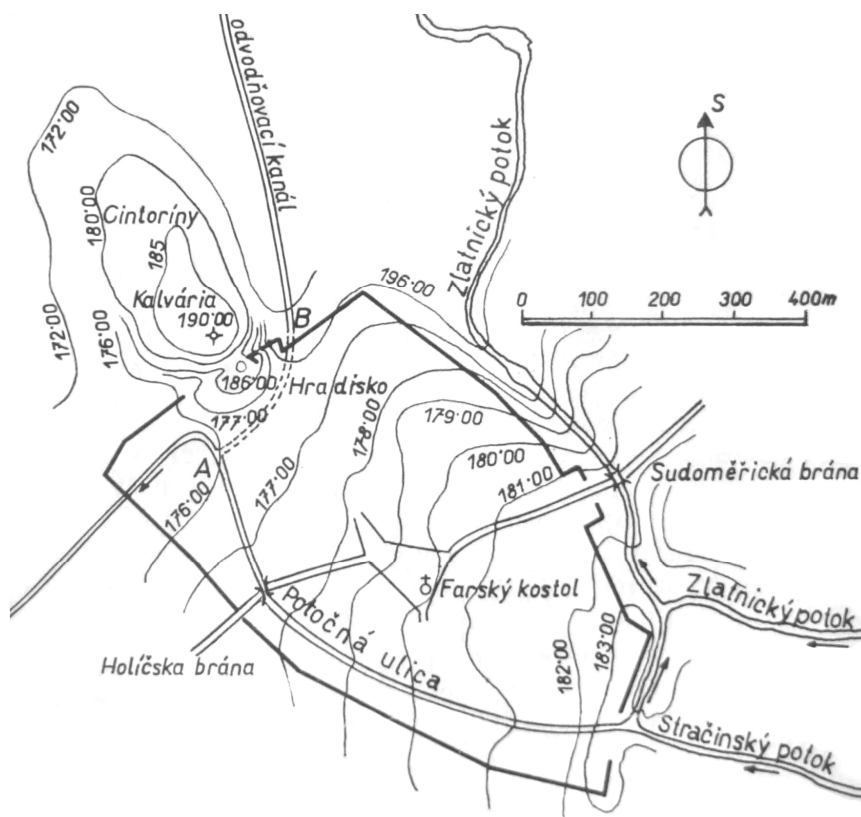
Cintorín umiestnený na hlavnom námestí za farským kostolom bol v tomto období z hygienických dôvodov zrušený. Nový cintorín s oddeleným katolíckym, evanjelickým a židovským pochovávaním vznikol v priestore za kalváriou v západnej časti mesta. Otázna je presná poloha núdzového „morového pohrebiska“ používaného počas zúriacich vln epidémií, ktorá sa predpokladá v severovýchodnej lokalite Krivých Kútov [2, 3, 4, 5].

V 17. storočí nastáva pre mesto obdobie ekonomického rastu a prosperity. Zvyšuje sa počet obyvateľov a domov, mesto dostáva nové funkcie (školy, administratíva, tlačiareň), ďalej sa rozvíja vinohradníctvo. Z tohto obdobia pochádza väčšina kostolov, kláštorov, radnica, meštianske domy a predovšetkým výstavba obytných domov.

3 keramická strešná krytina a šindel sa v tomto historickom období nachádzali len na honosnejších domoch mešťanov, farskom kostole a františkánskom konvente.

Obr. 2: Najstarší zachovaný plán opevnenia Skalice. Zdroj: [5, 6]

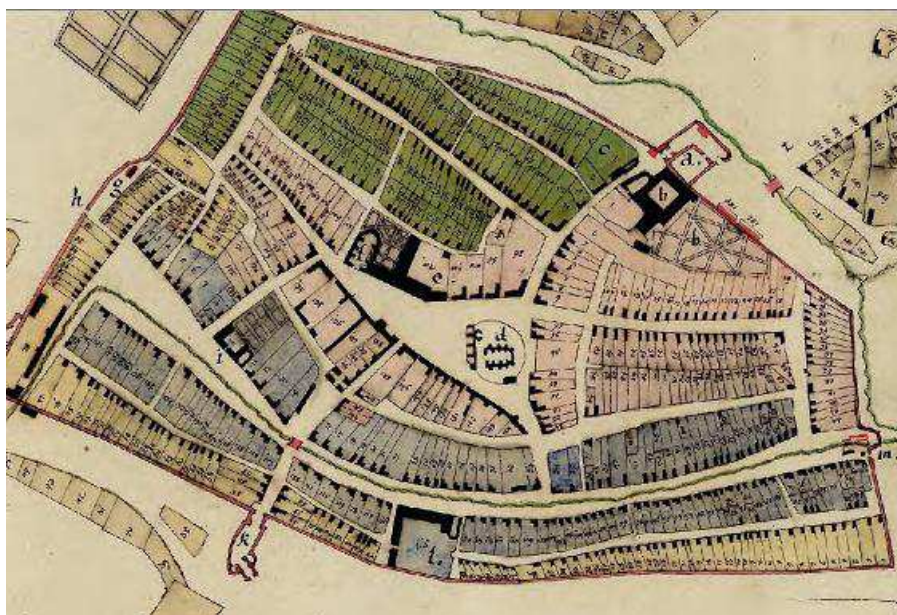
Obr. 3: Situačný a výškopisný plán stredovekej Skalice. Zdroj: [5]

V 17. storočí sa Skalica stáva sídlom slúžnovského okresu a kultúrnym centrom Záhoria s rozvinutým školstvom. V polovici 17. storočia pôsobila v meste spolu až tri školy - mestská, evanjelická a kalvínska. V roku 1662 zakladajú jezuiti skalické gymnázium a tlačiareň, ktoré neskôr po zrušení ich rehole nakrátko prebrali pavlíni. V 17. storočí tu pracovali cechy čižmárov, súkenníkov, krajčírov, mydlárov a sviečkárov, čižmárov, debnárov, tkáčov a mäsiarov. K rozvoju skalických remesiel výrazne prispelo spolu osem výročných jarmokov. V roku 1790 postavili garbiareň, v roku 1829 židovský podnikateľ Ehrenstein vybudoval v meste továreň na výrobu potaše [2, 3, 4, 5].

V druhej polovici 18. storočia a najmä v 19. storočí vzniká kompaktnejšia zástavba nových predmestí i mimo územia vyznačeného hradbami a zároveň v 19. storočí dochádza k čiastočným utilitárnym zásahom do hradieb a postupnej likvidáciou ich častí spojenej s novou parceláciou prislúchajúcou k obytným domom pre hospodárske časti, resp. záhrady [2, 3, 4, 5].

V priebehu 19. storočia sa postupne hospodársky význam Skalice znižuje, upadajú cechy, zanikajú malé remeselnícke dielne. Po roku 1900 sa mnohí obyvatelia vysťahovali do Ameriky. Mesto zohralo významnú úlohu pri vzniku Československa – v novembri 1918 sa stáva sídlom Dočasnej vlády pre Slovensko. V tomto období mala Skalica postavenie okresného mesta. Po roku 1948 sa tu v období socialistickej industrializácie vybudovali viaceré priemyselné závody a mestu pribudla zdravotnícka funkcia. Po roku 1960 vznikom veľkých okresov Skalica stratila v prospech Senice funkciu administratívneho centra, ktorú opätovne získala až v roku 1996 [2, 3, 4, 5].

V prvej polovici 20. storočia evidujeme väčšie urbanistické zásahy v priestore námestia, vybudovanie Kultúrneho domu v roku 1905 – Jurkovičov dom ako Spolkový dom Katolíckeho kruhu – na základe toho sa Skalica stala centrom národného života na západnom Slovensku. Z ďalších príkladov Jurkovičovej tvorby v danom období je potrebné spomenúť i dostavbu veže skalického evanjelického kostola so sochou, ktorej autorom bol Branislav Lichardus [2, 3, 4, 5].

Obr. 4: Plán opevnenia Skalice z roku 1776. Zdroj: [2, 5, 6]

Obr. 5: Druhé vojenské mapovanie, rok 1858 – Skalica. Zdroj: [7]

Napriek týmto zásahom je možné konštatovať, že obdobie do druhej svetovej vojny prinieslo z hľadiska kultúrneho dedičstva v oblasti rozvoja územia najvýznamnejšie odkazy, ktoré podliehajú dnes pamiatkovej ochrane:

- pôdorys sídla s rozvinutou uličnou sieťou, vrcholiacou v trojuholníkovom tvare námestia, v rámci Slovenska ojedinelým,
- systém mestských hradieb,
- dobová parcelácia,
- zachovaná nízkopodlažná pôvodná zástavba v rozsahu celej uličnej siete, jej krídlové hmotovo-priestorové riešenie a zastrešenie,
- silueta mesta charakteristická dvojpólovosťou dominánt, kde na jednej strane dominuje vyvýšenina pôvodného hradiska s kalváriou a rotundou a na druhej strane je akcentovaná objektom mohutného farského kostola v centre námestia.

Najdôležitejšími urbanistickými súbormi, ktorých vznik je historicky podmienený, sú nasledujúce súbory stavieb:

- priestor bývalého hradiska (dnes Kalvária) s rotundou sv. Juraja,
- trojuholníkové námestie s historickou zástavbou,
- priestor okolo bývalého františkánskeho kostola,
- domový fond na Potočnej ulici,
- sakrálné stavby a komplexy,
- hradobný systém z 2. pol. 14. storočia,
- drobná zástavba vinohradníckych a poľnohospodárskych domov.

Významnú zložku zachovaných historických pamiatok Skalice tvoria sakrálné stavby – súbor sakrálnych stavieb je vzhľadom k veľkosti mesta ojedinelý. Na území mesta sa nachádza viacero kostolov, bývalých kláštorov, do tejto skupiny stavieb patrí aj kalvária s prstencom kaplniek.

Obr. 6: Jurkovičov dom.
Zdroj: autorka

Obr. 7:
Veža evanjelického kostola.
Zdroj: autorka

3. ÚZEMNÝ ROZVOJ MESTA OD POVOJNOVÉHO OBDOBIA PO DNEŠOK

V povojnovom socialistickom období prebehol v Československu významný rozvoj územného plánovania, často však poznačený aj neduhmi a deformáciami, ktoré so sebou prinášal totalitný režim. Veľmi dôležitým a štandardne používaným nástrojom územného rozvoja bola povinná tvorba územných plánov. V roku 1958 v tomto historickom kontexte vznikol aj historicky prvý zachovaný novodobý „územný plán“ mesta Skalice, konkrétne *Smerný územný plán mesta Skalica* vyhotovený v mierke 1:5000, ktorý je dnes uložený v archíve Mestského úradu v Skalici. Smerný a územný plán zadefinoval základné princípy koncepcie rozvoja mesta Skalice.

Základné princípy koncepcie rozvoja Skalice z roku 1958 boli podľa plánu nasledovné:

- komunikačný systém ponechaný v priestore námestia a ulice Pľjušťa,
- výrazné návrhy asanácií,
- škola, nemocnica, bytová výstavba.

Obr. 8: Smerný územný plán Skalice z roku 1958. Zdroj: [8]

Ďalším dôležitým plánovacím dokumentom, ktorý ovplyvňoval povojnový územný rozvoj Skalice v pomyselnom historickom poradí je pomerne rozsiahla štúdia *Skalica. Štúdia prestavby historického jadra 1975*. Štúdia v mierke 1:5000 vznikla v Diele, podniku Slovenského fondu výtvarných umení a jej autormi bola trojica slovenských architektov: Ing. arch. Peter Gál, Ing. arch. Milan Kodoň, Ing. arch. Juraj Lupták. Rovnako ako predchádzajúci plán je dnes uložená v archíve Mestského úradu v Skalici.

Základné princípy koncepcie rozvoja Skalice sú podľa štúdie z roku 1975 nasledovné:

- komunikačný systém vymedzený do západnej polohy,
- výrazné návrhy asanácií vrátane zástavby za hradbami, časť priestoru Potočnej ulice, ulice Pl'jušťa (vrátane mlynu bratov Pilárikových).

Obr. 9: Štúdia prestavby historického jadra Skalice z roku 1975. Zdroj: [9]

Obr. 10: Štúdia prestavby historického jadra Skalice z roku 1975. Zdroj: [9]

Tretím v poradí je *Územný plán sídelného útvaru mesta Skalice. Návrh komplexného riešenia* pochádzajúci z roku 1982. Jeho autormi bola dvojica slovenských architektov: Ing. arch. Milan Hladký, CSc.⁴ a Ing. arch. Dušan Krampl. Rovnako ako dvojica predchádzajúcich plánov je taktiež v súčasnosti uložený v archíve Mestského úradu v Skalici.

Základné princípy koncepcie rozvoja Skalice podľa územného plánu z roku 1982:

- komunikačný systém vymedzený do západnej polohy,
- výrazné návrhy asanácií vrátane zástavby za hradbami, časť priestoru Potočnej ulice, ulice Pl'jušťa (vrátane mlynu bratov Pilárikových),
- návrh pešej zóny.

⁴ Slovenský architekt Ing. arch. Milan Hladký, CSc. (1925-2013) bol okrem svojho odborného a pedagogického pôsobenia v oblasti architektúry a urbanizmu aj dlhoročným československým politikom spojeným s politickým odmäkom 60. rokov 20. storočia. Okrem poslaneckého pôsobenia v období 60.-70. rokov 20. storočia bol postupne hlavným architektom Bratislavy (1962-1964), primátorom Bratislavy (1964-1969), krátko aj ministrom výstavby a techniky SSR (1969). V roku 1970 ho vylúčili z komunistickej strany. Potom sa venoval architektúre.

Obr. 11: Územný plán sídelného útvaru mesta Skalice z roku 1982. Zdroj: [10]

Na vyššie uvedený *Územný plán sídelného útvaru mesta Skalice* z roku 1982 už v nových podmienkach spoločenských zmien vyvolaných Nežnou revolúciou v novembri 1989 pomerne plynulo nadviazal *Územný plán centrálnej mestskej zóny Skalica Koncept riešenia* rovnakej dvojice architektov, pochádzajúci z roku 1996.

Obr. 12: Územný plán centrálnej mestskej zóny Skalica Koncept riešenia z roku 1996. Zdroj: [11]

Obr. 13: Územný plán centrálnej mestskej zóny Skalica Koncept riešenia z roku 1996. Zdroj: [11]

Na vyššie spomínaný *Územný plán centrálnej mestskej zóny Skalica Koncept riešenia* z roku 1996 opätovne nadväzuje *Územný plán sídelného útvaru mesta Skalice. Komplexný urbanistický návrh*, ktorý je dielom trojice architektov: Ing. arch. Mariana Hanzálíka, Ing. arch. Juraja Ľup-
táka z prechádzajúceho kolektívu autorov a Ing. arch. Jany Pappovej. Rovnako je v súčasnosti uložený v archíve Mestského úradu v Skalici.

Obr. 14: Územný plán sídelného útvaru mesta Skalice. Komplexný urbanistický návrh. Zdroj: [12]

Základné princípy koncepcie rozvoja Skalice podľa *Komplexného urbanistického návrhu* sú nasledovné:

- komunikačný systém vymedzený do západnej polohy,
- akceptácia Pamiatkovej zóny Skalica a jej ochranného pásma,
- dôraz na jednotnosť architektonického štýlu.

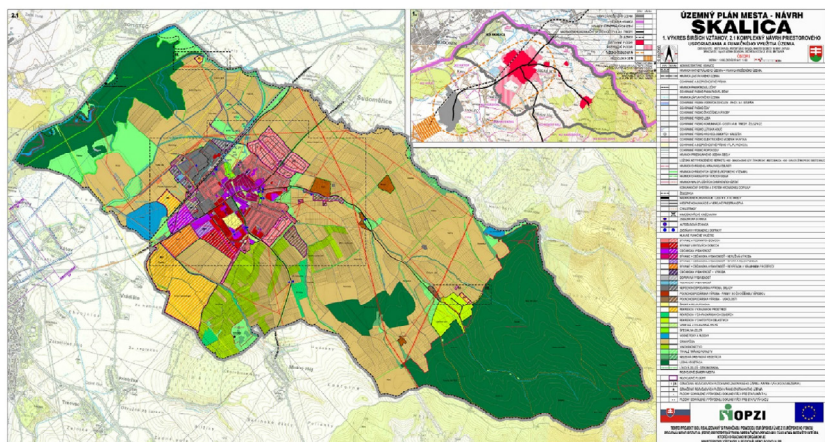
Poslednou historickou kapitolou z pohľadu územného rozvoja mesta je nový *Územný plán mesta Skalica*, ktorého definitívny návrh vznikol v roku 2008. Jeho autormi boli Mestský úrad Skalica, Ing. arch. Monika Dudášová s kolektívom. Návrh územného plánu schválilo skalické mestské zastupiteľstvo dňa 19.6.2008 svojím uznesením č. 141/2008. Platný územný plán bol potom opakovane menený a dopĺňaný, napríklad v priebehu rokov 2010, 2011, 2015 a 2017 a naposledy v roku 2022.⁵

Hlavné kompozičné princípy vo vzťahu k ochrane kultúrneho dedičstva mesta Skalica vo vzťahu k aktuálnemu územnému plánu mesta:

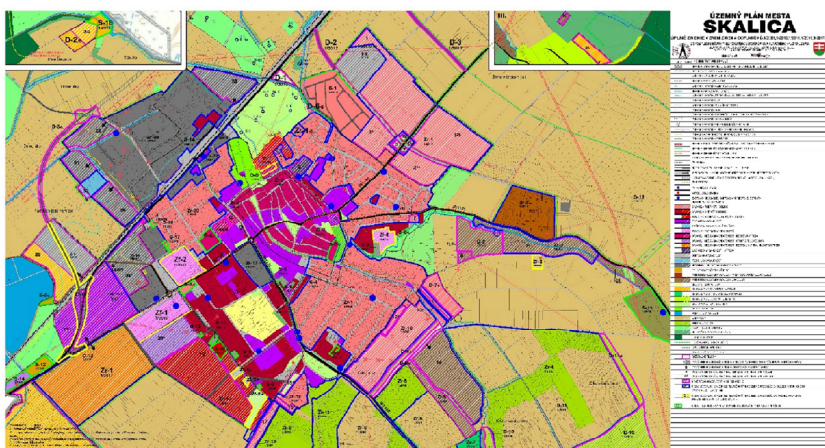
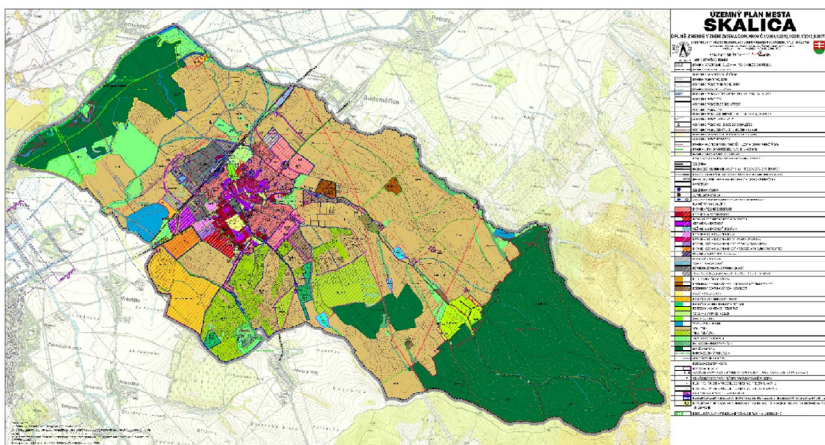
1. rešpektovať historické dominanty a panoramatické pohľady na území mesta a diaľkové pohľady smerom von z mesta a do mesta,
2. v pamiatkovej zóne rešpektovať pôvodnú urbanistickú štruktúru a parceláciu,
3. v pamiatkovej zóne zároveň rešpektovať uhol zatienenia 42° v zmysle STN 73 0580-1 (neplatí pri prestavbe so zachovaním pôvodného riešenia),
4. v pamiatkovej zóne a jej ochrannom pásme dbať na dodržiavanie architektonického súladu jestvujúcich a navrhovaných stavieb (nadvieb, prestavieb), neumožňovať výrazný hmotový kontrast, rešpektovať daný spôsob zastrešenia (šikmé strechy) a pod.
5. rešpektovať pôdorys, urbanistickú štruktúru mesta a architektúru pôvodných objektov, ktoré sú zdrojom estetických hodnôt a identity mesta. Je preto potrebné podporovať rešpektovanie týchto hodnôt a zachovanie charakteru pôvodnej zástavby pomocou nasledovných opatrení:

⁵ Územný plán mesta Skalice. Zmeny a doplnky č. 1/2010, č. 1/2011, č. 1/2015, č. 1/2017.

- a) pri obnove, dostavbe a novej výstavbe zohľadniť mierku pôvodnej štruktúry zástavby, zachovať typickú siluetu zástavby a dochované diaľkové pohľady na dominanty mesta a diaľkové pohľady smerom von z mesta,
 - b) zachovať pôvodný ráz vinohradníckej lokality,
 - c) podporiť estetické kvality prostredia výsadbou stromoradií, alejí a parčíkov (v zmysle stratégie rozvoja mesta a generelu zelene mesta),
 - d) podporiť estetické kvality prostredia osadením prvkov drobnej architektúry s dôrazom na vytváranie imidžu a štylizovanie (v zmysle stratégie rozvoja mesta),
 - e) podporovať výstavbu na nezastavaných prielukách v uličnej fronte s cieľom vytvorenia kontinuálneho uličného priestoru,
 - f) etapizáciu výstavby vymedzených nových rozvojových plôch usmerňovať tak, aby bol zachovaný kompaktný pôdorys mesta (nevytvárať izolované urbanistické štruktúry),
 - g) pri rozširovaní / prestavbe uličnej siete v ďalších stupňoch dokumentácie nadväzovať na zachovaný historický pôdorys mesta.
6. nepovoľovať také využitie územia, ktoré by svojím vplyvom zasiahlo do krajinného obrazu mesta (napr. rozsiahla ťažobná činnosť),
 7. plochy vinogradov rešpektovať ako chránené časti krajiny vrátane ich podrobnej regulácie bez možnosti ich prestavby na obytné zóny,
 8. rešpektovať Baťov kanál ako fenomén rozvoja priemyslu prvej polovice 20. storočia s následným rekreačným využitím.

Obr. 15: Územný plán mesta Skalica – návrh z roku 2008. Zdroj: [13]

Obr. 16-17: Územný plán mesta Skalica platný v roku 2022. Zdroj: [14]

4. OTÁZKY A VÝZVY DO ĎALŠIEHO OBDOBIA

Územný rozvoj mesta so sebou do ďalšieho obdobia prirodzene prináša aj viaceré pomerne zložité otázky a výzvy, ktoré sú uvedené nižšie. Jednoznačne na ne odpovedať nie je pritom vôbec jednoduché. S viacerými z nich sa v Skalici vyrovnávame už dlhšie obdobie, niektoré sú zase v domácom prostredí novinkami. Veľmi dôležité v tomto procese je aj participatívne nastavenie schvaľovacích procesov z pohľadu verejnosti. Veľkou devízou Skalice v tomto ohľade je tradičná angažovanosť a zomknutosť komunity jej obyvateľov v tejto otázke, ktorá môže byť pozitívnou inšpiráciou aj pre iné slovenské mestá.

Tie najzásadnejšie otázky týkajúce sa územného rozvoja Skalice v blízkej budúcnosti sú nasledovné:

Jednotný architektonický ráz – áno, alebo umožniť uplatňovanie kontrastu v architektúre. Pokiaľ áno, za akých podmienok?

Vinohrady – ich stabilizácia – uzavrieť možnosť ďalšej výstavby, resp. eliminácia väčších hmôt.

Pamiatková zóny a moderné technológie – fotovoltaičné panely na strechách v pamiatkovej zóne a jej ochrannom pásme? Áno, alebo nie? Ak áno – v akom rozsahu?

Statická doprava v centrálnej časti mesta a jej vplyv na udržateľnosť pamiatkovej zóny.

Územné plány zón – Vlčie Hôrky, Krivé Kúty – kompaktnosť zástavby, zachovanie chránených pohľadov na PZ.

5. ZÁVER

Príspevok sa venuje problematike územného rozvoja mesta Skalice v kontexte ochrany a zveľaďovania jej bohatého kultúrneho dedičstva. Poukazuje na to, že dobre manažovaný územný rozvoj mesta sa dokáže v kontexte zvládnutého územného plánovania vyrovnáť aj s touto neľahkou otázkou. Autorka zároveň predstavuje najväčšie aktuálne výzvy spojené so statickou dopravou v centre mesta a ochranou pamiatkovej zóny, chránenými pohľadmi, kontrastom v architektúre, či modernými technológiami, akými sú napríklad fotovoltaičné panely.

Obr. 18-19: Výškové dominanty a typická strešná krajina centra Skalice. Zdroj: autorka

Obr. 20-21: tradičná zástavba v Skalici. Zdroj: autorka

Obr. 22: Vinohrady a ich súčasná zástavba. Zdroj: autorka

6. BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY

- [1] ŠTEFÁNIK, M. – LUKAČKA, J. a KOL. *Lexikón stredovekých miest na Slovensku*. Bratislava: Historický ústav Slovenskej akadémie vied, 2010, ISBN 978-80-89396-11-5.
- [2] DRAHOŠOVÁ, V. (Ed.). *Skalica. Skalica : Mesto Skalica - Záhorské múzeum v Skalici*, ISBN 987-80-971797-4-8.
- [3] BUCHTA, J. – SLOBODA, J. – VIESTOVÁ, Z. (Eds.). *Skalica v minulosti a prítomnosti*. Bratislava : Obzor, 1968.
- [4] DINKA, P. (Ed.). *František Buchta: Skalica a Záhorie, osobnosti – história – pamiatky (zobrané eseje, štúdie a články – ľudské príbehy)*. Skalica : Mesto Skalica - Záhorské múzeum v Skalici, 2008, ISBN 978-80-967229-8-3.
- [5] HORNÁČKOVÁ, A. a KOL. *Skalica*. Skalica : Mesto Skalica, 1992, ISBN 978-80-900978-1-0.
- [6] Mestský úrad v Skalici, Archív, Pamiatková zóna – Zásady ochrany pamiatkového územia, 12/2015.

- [7] Archív Pamiatkového úradu Slovenskej republiky, Druhé vojenské mapovanie, 1858, Skalica.
- [8] Mestský úrad v Skalici, Archív, Smerný územný plán mesta Skalica. Projektované 1958.
- [9] Mestský úrad v Skalici, Archív, *Skalica. Štúdia prestavby historického jadra 1975*, Autori: Ing. arch. Peter Gál, Ing. arch. Milan Kodoň, Ing. arch. Juraj Ľupták.
- [10] Mestský úrad v Skalici, Archív, *Územný plán sídelného útvaru mesta Skalice, 1982*, Autori: Ing. arch. Ing. arch. Milan Hladký, CSc., Ing. arch. Dušan Krامل.
- [11] Mestský úrad v Skalici, Archív, *Skalica. Územný plán centrálnej mestskej zóny Skalica Koncept riešenia 1996*, Autori: Ing. arch. Ing. arch. Milan Hladký, CSc., Ing. arch. Dušan Krامل.
- [12] Mestský úrad v Skalici, Archív, *Územný plán sídelného útvaru mesta Skalice. Komplexný urbanistický návrh*, Autori: Ing. arch. Marian Hanzalík, Ing. arch. Juraj Ľupták a Ing. arch. Jana Pappová.
- [13] Mestský úrad v Skalici, Archív, *Územný plán mesta Skalica - návrh*, Autori: Ing. arch. Monika Dudášová a kol.
- [14] Mestský úrad v Skalici, *Územný plán mesta Skalica, aktualizovaný (rok 2022)*, Autori: Ing. arch. Monika Dudášová a kol.

Ing. arch. Miroslava Valková
 Mestský úrad v Skalici
 architekt mesta
 Nám. Slobody 145/1, 909 01 Skalica
 miroslava.valkova@mesto.skalica.sk